

FAMILIENS ROLLE I REPRODUKSJONEN AV ULIKHET. KUNNSKAPSBIDRAG FRA KVALITATIVE STUDIER AV FORELDRESKAP

Kari Stefansen
kari.stefansen@nova.no

The role of the family in the reproduction of inequality. Contributions from qualitative research on parenthood

The role of the family in the reproduction of inequality is largely ignored in Norwegian sociology, while in contemporary British and American sociology there is a qualitative tradition aimed at exploring social class differences in parental practices. The aim of these studies is to identify class differences and to understand the mechanisms that contribute to the ongoing reproduction of inequality. The main objective of this paper is to describe the class-based parental practices identified in this body of literature and to discuss the class models that are applied. What is the significance of the explicit class perspective in the analysis of parental practices? The paper also discusses the significance of gender for class-based reproduction, and comments briefly on possible implications from the studies discussed for empirical research in a Norwegian context.

Keywords: *Parenthood, Social class, Gender, Reproduction of inequality.*

Innledning

Norsk samfunnsforskning er full av beskrivelser av forskjeller mellom folk som har vokst opp i ulike klasser. Skoleprestasjoner, utdanningsvalg, helse, fritidsysler, politisk deltakelse, seksuell debut, røykevaner og en hel rekke andre ting ser ut til å være koplet til den oppveksten man har hatt. Det er åpenbart «noe» ved den familien man er sosialisert i som skaper forskjeller. Hva som mer konkret foregår i familier og som skaper disse forskjellene, er imidlertid lite studert i norsk familiesosiologi, om vi ser bort fra klassikeren *Familien i klassesamfunnet* av Holter, Henriksen, Gjertsen og Hjort fra 1975.

Internasjonalt finnes en nyere kvalitativ forskningstradisjon for utforskning av foreldreskapet som klasserelaterte praksiser. Forskerne som kan plasseres innenfor denne tradisjonen tar mål av seg til både å identifisere og beskrive forskjeller mellom ulike klasser når det gjelder foreldrepraksiser, og å finne fram

til de praksisene som kan koples til mekanismer for sosial reproduksjon. Utgangspunktet for studiene er at det som skjer i familien bidrar til den stadige reproduksjonen av observerbare forskjeller mellom individer med ulike klasseforankring. Studiene kan ses som forsøk på å komme nærmere hva som skjer i den «sorte boksen» mellom foreldrenes klasseposisjon og barnas livsbaner. Studiene kan derfor gi nyttige innspill til kvantitative studier som anvender klasse som en årsaksvariabel uten å spesifisere hva det er som gjør at klasse «virker på» utfallsvariabelen.

I denne artikkelen tar jeg for meg sentrale studier i denne tradisjonen, og forsøker å løfte fram hvilke foreldrepraksiser som er identifisert som spesifikke for ulike klasser. Et viktig anliggende er å diskutere hva det eksplisitte klassefokus bidrar med i analysene. Hvilke aspekter ved «klasserealiteten» er det som får betydning for familiens indre liv, gitt de klassesdefinisjonene de ulike bidragene utgår fra, og gjør det noen forskjell for analysen om forskerne anlegger forskjellige forståelser av klasse? Et tilleggsspørsmål handler om kjønn. Hvordan forholder disse studiene seg til foreldreskapet som et kjønnert prosjekt? Eller mer presist: Kan klasserelatert reproduksjon i det hele tatt forstås uten å trekke inn foreldreskapets kjønnethet? Et siste tema er hvilke anvisninger denne litteraturen gir for empiriske utforskninger av reproduksjonsmekanismer i en norsk kontekst, hvor klassekartet ser annerledes ut enn i mange andre land, og hvor en ekspansiv velferdsstat tilbyr stadig flere universelle ordninger for småbarnsforeldre.

Begreper og avgrensninger

Utgangspunktet for artikkelen er studier som analyserer familiens rolle i reproduksjonen av ulikhet gjennom å fokusere på ulike sider ved foreldreskapet. Tilnærmingen i disse studiene kan beskrives som praksisorientert. Foreldreskapet forstås som noe som «gjøres». Hva som ligger i et begrep som foreldrepraksiser, er likevel ikke entydig. Begrepet rommer et stort mangfold av handlinger og væremåter som er med på å forme barns hverdagsliv. Flere av studiene jeg vil diskutere bruker ikke begrepet foreldrepraksiser, men studerer sider ved foreldreskapet som det er rimelig å definere som foreldrepraksiser. Det dreier seg for eksempel om mødres arbeid for å løse barna sine gjennom skolehverdagen (se Reay, 1998, 2005), foreldres valg av omsorgsløsning for småbarn (Ball, Vincent, Kemp og Pietikainen, 2004) og valg av skoler eller boområder i familier med større barn (Ball, Bowe og Gewirtz, 1995). Slike temaer kan betraktes som ulike innfallsvinkler til analysen av hva foreldres praksiser betyr for barns livsbaner.¹

Felles for studiene jeg tar utgangspunkt i er at de har et eksplisitt fokus på

hva klasse betyr for hvordan foreldre «gjør» foreldreskapet, og at de har en kvalitativ tilnærming til feltet de studerer.² Det empiriske materialet de bygger på består av kvalitative intervjuer med foreldre, i noen tilfeller kombinert med feltarbeid. Med et par unntak er bidragene hentet fra britisk og amerikansk forskning. De to norske studiene (Gullestad, 1984 og Skilbrei, 2003, 2004, 2005) jeg trekker inn, har et videre fokus enn de øvrige bidragene. Både Gullestad og Skilbrei er opptatt av foreldrepraksiser, men har studert disse som ett av flere aspekter ved arbeiderklassekvinnens livsform.

I den videre framstillingen har jeg funnet det hensiktsmessig å skille mellom studier som har empirisk materiale fra ulike klasser eller klassefraksjoner, og studier som har empiri om familier fra en klasse og som bruker allmenne forståelser eller annen litteratur for å skape en kontrast i analysen. I praksis har dette vist seg å være studier av arbeiderklassefamilier.

Etnografiske studier av arbeiderklassefamilier

Under denne overskriften har jeg plassert to norske studier som i utgangspunktet har et videre fokus enn foreldrepraksiser, nemlig Marianne Gullestads (1984) klassiske studie av unge arbeiderklasse mødre i Bergen og May-Len Skilbreis (2003, 2004, 2005) studie av yrkesaktive arbeiderklassekvinner i Oslo. I tillegg trekker jeg inn Mitchell og Greens (2002) studie av unge arbeiderklasse mødre i England.

Verken Gullestad (1984) eller Skilbrei (2003) opererer med strenge definisjoner av klassebegrepet. Felles for dem er at de har gjort feltarbeid blant folk som uansett hvilken klassemodell man velger ville blitt plassert i arbeiderklassen. Gullestads feltarbeid ble gjort blant 15 familier i Bergen rundt 1980, mens Skilbreis studie er basert på intervjuer med 30 voksne kvinner som arbeider i renholds- og dagligvarebransjen, samt feltarbeid på arbeidsstedene deres. Gullestad ender opp med å slutte seg til en weberiansk modell, hvor andre faktorer enn posisjonen i det økonomiske systemet har betydning. Hun er også opptatt av klasse som identitet, og viser hvordan hennes informanter trekker tydelige skiller mellom seg selv og andre, både oppover og nedover. Det samme viser Skilbrei (2003), men verken Skilbrei eller Gullestad diskuterer hvorvidt en slik form for klassebevissthet er avgjørende for å kunne snakke om sosiale klasser. I stedet beskrives klasse av Skilbrei (2003:125) som et «materielt og kulturelt handlingsrom», dvs. som rammer valget av livsform må forstås i forhold til. Gullestad (1984) fokuserer på det samme, og fremhever hvordan atferd, verdier og ideer knyttet til foreldreskap spilles ut innenfor bestemte sosiale grenser.

I Skilbreis studie diskuteres moderskapet i relasjon til yrkeslivet, mens

Gullestad er opptatt av hvordan det å ha omsorg for små barn er vevet inn i kvinnenes livsprosjekt. Et viktig poeng hos begge forfatterne er at mødrenes balansering mellom yrkesliv og omsorg for barn er en viktig side ved foreldreskapet. Selv om analysene i disse bidragene er begrenset til en klasse, peker de i retning av omsorgsorganisering (i utvidet forstand) som et sentralt tema når forskjeller mellom ulike klasser skal studeres. Et annet aspekt som kan løftes fram er «kjønningen» av foreldrepraksisene. Det er mødrenes tilpasninger som beskrives som sentrale, ikke fedrenes.

Hvordan ser så disse praksisene ut i arbeiderklassen? Skilbrei og Gullestad beskriver kvinneliv med mange fellestrekk. Arbeiderklassekvinnene var ikke opptatt av likestilling i tradisjonell forstand. De hadde ingen sterk yrkesorientering, og ønsket ikke å jobbe mens barna var små. De anså seg som heldige som hadde kunnet være hjemme før barna begynte på skolen, og de som jobbet valgte løsninger som innebar at jobben ble tilpasset familiesituasjonen, og ikke omvendt. For kvinnene som hadde jobb var familiemedlemmer og nettverk av stor betydning for å få til en omsorgsløsning for barna. Et siste fellestrekk er at familien og hjemmet framsto som en viktig selvrealiseringsarena for kvinnene. På et mer symbolsk nivå handlet omsorgsstrategiene deres om moral, om å leve et anstendig kvinneliv. Skilbrei (2004) diskuterer også om den eksplisitte motstanden mot likestillingsidealene kan tolkes som en form for kulturell motstand mot middelklassens normative idealer: «Jeg mener kvinnene befant seg midt i en arbeiderklassekultur som er mer avgrensbar enn vi ofte tenker oss at en slik kultur er i dagens samfunn, og dette skapte muligheter for et alternativt verdisystem som kan brukes til å yte motmakt mot middelklassehegemoniet» (s. 83).

Gullestad gir mer inngående beskrivelser enn Skilbrei av hvordan kvinnene konkret forholdt seg til barna sine. Disse praksisene handler både om praktiske sider ved foreldreskapet, og om utformingen av relasjonen mellom foreldre og barn. En viktig observasjon er at mødrene skapte balanse mellom nærhet og distanse til barna sine ved å være tilgjengelige, men samtidig ikke ta for mange initiativ i forhold til dem. Konsekvensen var at barna ble uavhengige og autonome, i tillegg til at praksisene oppmuntret til danning av jevnaldringsgrupper og en egen barnekultur. Barna fikk ikke spesiell oppmerksomhet i møte med voksne, og de fikk ikke lov til å avbryte når de voksne snakket. Fra barna var i toårsalderen fikk de lov til å leke ute sammen med andre barn uten at det var voksne til stede. For mødrene handlet dette om at barna må lære seg reglene «der ute». Livet er en kamp, som de må være rustet til å delta i. Samtidig skal ikke ungene være for mye ute. Tegnene på at man er anstendige mødre er blant annet at ungene ikke er for lenge ute om kvelden og at de er rene og pene i tøyet.

Anstendighetstemaet er også til stede blant de unge engelske arbeiderklasse-mødrene Mitchell og Green (2002) intervjuet. I likhet med de to norske studiene tematiserer også denne hvordan mødrene posisjonerer seg i forhold til andre grupper, særlig de som ikke er gode mødre i deres øyne. Blant de unge britiske mødrene ser dette særlig ut til å handle om kvinner som ikke passer godt nok på ungene sine, for eksempel lar dem leke ute i gata, og om mødre som er mye ute på byen. Selv fremhever de hvordan de begrenser turene på byen, og at de sørger for å ha pålitelige barnevakter hvis de går ut.

Heller ikke denne studien har noen eksplisitt klassesdefinisjon. Forskerne kommenterer at de foretrekker å bruke betegnelsen arbeiderklasse og ikke underklasse om posisjonen til jentene de har intervjuet. I oversikten over jentenes yrkesbakgrunn kommer det fram at en stor andel av dem er arbeidsledige, flere er i skolealder, mens de øvrige arbeider deltid i ufaglærte yrker.

Fokuset på klasse i disse studiene får tydelig fram at klasse har betydning for så vel livsbetingelser som identitet. Kvinnene identifiserer seg ikke nødvendigvis som arbeiderklassekvinner, men har likevel en klar oppfatning av hvem de er og ikke minst hvem de ikke er. Grensdragningene handler blant annet om hva som regnes som det gode – eller anstendige – moderskapet. Beskrivelsene peker i retning av et begrep jeg skal komme tilbake til senere – nemlig eksistensen av «local moral geographies of mothering» (Vincent, Ball og Pietikainen, 2004b), dvs. at moderskapet har en underliggende moralsk grammatikk som er lokalisert til bestemte steder, samfunnssjikt osv. Forskerne får også fram at praksisene er koplet til en mer eller mindre autonom kultur som ikke nødvendigvis speiler middelklassens idealer om foreldreskap. Dermed peker de også på hvordan idealer for foreldreskap ikke er nøytrale, men inngår i en stadig kamp om makt og kulturelt hegemoni.

Komparative studier: Forskjeller mellom arbeiderklasse- og middelklassefamilier

Et annet knippe studier baserer seg på intervjuer med familier fra både arbeiderklassen og middelklassen. Spørsmålene som belyses handler både om hvilke forskjeller forskerne identifiserer og hvordan disse forklares.

Marxistiske perspektiver

I norsk sammenheng er det boka *Familien i klassesamfunnet* (Holter et al., 1975) som først og fremst assosieres med klasseanalyser av familielivet. Forskerne bak denne boka har et uttalt marxistisk klassebegrep, og distanserer seg fra weberianske forståelser av klasse. Sistnevnte handler ikke om virkelige klasser ifølge forskerne. Grensene mellom de ulike samfunnslagene settes vilkårlig ut fra

variabler som inntekt, utdanning, sosial anseelse osv. Klassene blir derfor ikke virkelig eksisterende sosiale enheter, men forskerens abstraksjoner, en vilkårlig inndeling på et faktisk kontinuum. I motsetning til dette fremhever Holter m.fl. det marxistiske perspektivet, hvor klassene er konstituert i forhold til den samfunnsmessige totalitet, og hvor forholdet til produksjonen står helt sentralt. I selve analysen har forskerne brukt opplysninger om den mannlige partens yrke, utdanning og inntekt til å plassere familiene i ulike klasser. Forskerne skiller mellom arbeiderfamilier, mellomsjikt og borgerlige familier, men presenterer først og fremst sammenligninger mellom arbeiderfamiliene og de borgerlige familiene. Med familier i «borgerlige kategorier» menes familier der far er ansatt i ledende sjikt i de teknisk-økonomiske systemer, «arbeiderklassen» består av familier der far deltar direkte i produksjonen, og «mellomlagene» eller «mellomsjiktet» er definert som de store grupper som ikke tilhører noen av disse klassene, dvs. lavere funksjonærer og tjenestemenn.

Utgangspunktet for prosjektet er formulert i tråd med det marxistiske grunnperspektivet: De krefter som former familien, er først og fremst å finne i produksjonssystemet. Hypotesen er at ytre materielle forhold virker direkte inn på hvordan foreldre i ulike klasser forholder seg til barnas utfoldelsesbehov. Målet med analysene er å beskrive formidlingen fra samfunnsstrukturer til familieinteraksjon, å analysere forholdet mellom det som foregår rundt familiene og det som foregår i familiene.

Den metodiske tilnærmingen er eksperimenterende, og rommer flere ulike framgangsmåter. I alt hadde forskerne kontakt med 39 familier som hadde barn i alderen 10–12 år. Forskerne benyttet både intervju, observasjon og standardiserte spørreskjema som metode.

I analysene ser forskerne på forskjeller når det gjelder rolledifferensiering i familien, sosialisering, samhandlingsstil m.m. I denne sammenhengen er sosialisering det aspektet som ligger nærmest det jeg har beskrevet som foreldrepraksiser. Forskerne identifiserer forskjeller i de verdier foreldrene vektlegger – kjapt oppsummert handler dette om selvstendighet i de borgerlige familier og lydighet i arbeiderklassefamiliene. I tillegg finner de forskjeller når det gjelder graden av familieorientering hos fedrene (arbeiderfedrene er mer sammen med familien og trives mer med det, sammenlignet med de borgerlige fedrene). Dessuten betyr slekta mer for arbeiderklassefamiliene generelt: Der arbeiderfamiliene har nettverk som er slekts- og familieorienterte, har de borgerlige familiene større, men løsere nettverk.

Hvordan kopler de så disse mønstrene til den marxistiske forståelsen av klasser? De analysene som presenteres i boka er for detaljerte til å kunne gjengis her, og flere av dem bærer preg av å være en type tankeeksperimenter som bare er løselig koplet til den empirien forskerne utgår fra. Logikken i argumen-

tasjonen kan oppsummeres slik: De borgerlige familiene oppdrar sine barn på en måte som sikrer at de individuelt nedarvede privilegiene naturlig gjøres, mens arbeiderklassefamilienes oppdragelse til en viss grad har som mål å skape individer som står sammen i et fellesskap som beskytter dem mot utbytting. Fellesskap refererer her både til familiefellesskapet og arbeiderkollektivet. Kjernen i perspektivet er at felles erfaringer som knytter seg til forholdet til produksjonen (å være utbyttet eller i en maktposisjon) gir grunnlag for ulike kulturer og oppdragelsesstiler. Et tilleggsmoment er at arbeiderklassens oppdragelse til kollektivitet også kan gi grunnlag for overtakelse av produksjonsmidlene i neste fase av samfunnsutviklingen.

Bourdieu-inspirerte tilnærminger

Det marxistiske perspektivet er lite benyttet i nyere forskning om foreldreskap og klasse. Samtlige av de studiene jeg har funnet fram til, opererer med forståelser som er inspirert av Bourdieus teori om ulike kapitalformer. Hensikten med studiene er også nokså likt formulert. Det dreier seg om å forstå hvordan ulikheten mellom klassene stadig reproduseres, eller mer konkret, hva det er middelklassen gjør som sikrer at barna deres oppnår privilegerte posisjoner og, ikke minst, hva det er som gjør at dette framstår som legitimt.

Den mest etablerte bidragsyteren innenfor denne tradisjonen er den amerikanske sosiologen Anette Lareau. I framstillingen som følger tar jeg utgangspunkt i hennes studier, og relaterer øvrige bidrag til de mønstrene Lareau har identifisert (i teksten bygger jeg på Lareau, 2000, 2002, 2003).

Lareaus analyser er basert på et omfattende etnografisk feltarbeid blant tolv familier med barn i 9–10-årsalderen fra ulike sosiale klasser. I tillegg til intervjuer med både foreldrene og barna, tilbrakte Lareau og hennes medarbeidere mye tid sammen med familiene. De oppholdt seg hjemme hos dem, fulgte dem i møter med institusjoner som skolen og helsevesenet, og deltok i mer uformelle settinger som familiebesøk og shoppingturer.

Lareau er inspirert av Bourdieu, og trekker i særlig grad veksler på termene sosial og kulturell kapital. Hvordan foreldre skaffer sine barn fortrinn gjennom å anvende slike former for kapital i barneoppdragelsen, er ett av de sentrale spørsmålene hun stiller. Hva slags klasseforståelse Lareau opererer med er mindre klart. Hun tar ikke stilling til ulike klassemodeller, men plasserer familiene i ulike klasser avhengig av foreldrenes utdanning og yrkesposisjon. Årsaken er praktisk – en intensiv studie av klasseforskjeller kan ikke gjennomføres med et finmasket klasseskjema à la Goldthorpe. Derfor er kategoriene hun opererer med (dvs. arbeiderklassen og middelklassen) brede, og rommer relativt stor variasjon familiene imellom, for eksempel når det gjelder familiens økonomiske situasjon. Selve klasseinndelingen ser slik ut: Foreldrene i middelklasse-

familiene hadde høyere utdanning og/eller stillinger med lederansvar, mens foreldrene i arbeiderklassefamiliene verken hadde høyere utdanning eller lederansvar, dersom de var i jobb.

I tillegg til Lareau kan Gillies' (2005) og Reays (1998, 2005) studier av britiske familier plasseres blant dem som beskriver forskjeller mellom arbeiderklasse- og middelklassefamilier. I likhet med Lareau opererer disse forskerne med nokså grove klasseinndelinger.

Først Gillies' tilnærming. Hennes informanter (25 mødre og 11 fedre) ble rekruttert fra en større surveybasert undersøkelse om familieressurser. Gillies posisjonerer seg tydeligere enn Lareau i forhold til ulike klassetilnærminger. Hun avviser at klasser finnes som objektive størrelser (jfr. det marxistiske perspektivet), men mener at ulike former for abstraksjoner kan «work to bring particular phenomena into sight so that they can be better understood» (s. 841). Med utgangspunkt i denne pragmatiske tilnærmingen anvender hun termene arbeiderklasse og middelklasse for å beskrive den sosiale og materielle situasjonen familiene hun analyserer befinner seg i. Skillet mellom disse to klassene refererer ikke bare til yrke og utdanning (som hos Lareau), men også til faktorer som familiebakgrunn, sosialt nettverk, inntekt, boligtype og geografisk tilhørighet. Gillies tar høyde for at også denne måten å kategorisere på er en forenkling, men mener skillet gir rom for å analysere «the real effects of class as a set of systemized social relationships with powerful material consequences» (s. 842). Gillies' prosjekt er å utfordre ideen om at foreldreskap kan studeres som et generelt fenomen løst fra den sosioøkonomiske konteksten familien befinner seg i. Målet med analysen er å vise hvordan klasseerfaringer er helt sentralt for å forstå de mange gjøremål og praksiser som er koplet til hverdagen med barn.

Heller ikke Reay (1998, 2005) definerer klassebegrepet på noen eksplisitt måte. Hun grupperer familiene i utvalget ut fra en kombinasjon av faktorer som sosioøkonomisk bakgrunn, inkludert foreldrenes og besteforeldrenes utdanningsnivå, boligtype og informantenes egen oppfatning av klassetilhørighet. Perspektivet er at klasse ikke bare handler om materielle effekter. Klasse er «played out in women's attitudes, assumptions and confidences about their children's education. Women draw on psychological resources as well as material resources in their attempt to support their children's schooling» (1998:160).

Reay baserer seg på kvalitative intervjuer med mødre som er rekruttert fra skoler med ulik sosiodemografisk profil. Reays teoretiske prosjekt handler om å skrive sammen to teoretiske tradisjoner som tradisjonelt har hatt lite med hverandre å gjøre – nemlig feministiske studier av moderskapet og forskning om sosial klasse og ulikhet. Den empiriske problemstillingen dreier seg om å stu-

dere forskjeller i mødres investering i barnas skolegang. Perspektivet hun legger til grunn er kritisk – hun er opptatt av hva det betyr for arbeiderklassemødre at de normative diskursene omkring foreldres ansvar for barns skoleprestasjoner utgår fra middelklassens perspektiver. Reay er også kritisk til deler av den feministiske forskningen om mødre: «All too often middle-class female experience becomes the assumed norm within feminist work, displacing working-class female experience as deficit, lacking in one way or another» (s. 160). I artikkelen fra 2005 er utgangspunktet at endringer i den offentlige skolepolitikken, med et stadig sterkere fokus på betydningen av skole-hjem-samarbeid og kravene til foreldreinnsats, forsterker forskjellene mellom arbeiderklasse- og middelklassefamilier. Disse politiske føringene innebærer også at det er en generell normativ forventning om at alle foreldre skal engasjere seg i barnas skolegang på den riktige måten.³

Hva slags forskjeller identifiserer så disse forskerne mellom arbeiderklasse- og middelklassefamilier de har studert? Først Lareaus analyse. I middelklassefamilier finner Lareau et mønster hun begrepsfester som «intensiv foredling» (concerted cultivation). Essensen i dette idealet er foreldrenes opplevelse av at de er forpliktet til å hjelpe barna med å nå sitt potensial som mennesker. Barnas utvikling er et prosjekt for foreldrene som krever konstant overvåking og oppfølging. Her overlates lite til tilfeldighetene – verken når det gjelder fritidsaktiviteter, barnas skolehverdag eller kommunikasjonen hjemme. Dagliglivet til barna fremstår som gjennomorganisert og voksenstyrt, og med lite rom for egne prosjekter og aktiviteter. Kommunikasjonen mellom foreldre og barn er preget av at barna gis begrunnelser for foreldrenes beslutninger og oppfordres til å gi uttrykk for meninger og synspunkter, både overfor foreldrene og andre voksenpersoner.

Arbeiderklassens oppdragelsesmodus karakteriseres av «ideen om naturlig utvikling» (the accomplishment of natural growth). Foreldrene ser det ikke som sin primære oppgave å arbeide for barnets utvikling. Det utvikler seg som det skal når rammene er gode, dvs. når familien har tak over hodet, det er mat på bordet og penger nok til klær og andre nødvendigheter. Foreldrene er ikke opptatt av å foredle barnas språklige ferdigheter. Kommunikasjonen mellom foreldre og barn preges snarere av direktiver og korte beskjeder. I tråd med dette trekkes det også skarpe grenser mellom barneverdenen og voksenverdenen. Fordi barna deltar i få (om noen) organiserte aktiviteter utenom skolen, er hverdagslivets rytme roligere, og rommet for fri lek og utfoldelse er betraktelig større enn i middelklassen. Også når det gjelder familiens sosiale liv er det store forskjeller. I arbeiderklassen er kontakten med storfamilien svært viktig, og det sosiale livet er mindre planlagt og organisert enn i middelklassen.

Et sentralt poeng hos Lareau er at forskjellene hun observerer har betydning

for barnas liv både her og nå og i framtida. Oppveksten middelklassebarna får gir dem ferdigheter og kvaliteter som verdsettes i de institusjonene de ferdes i til daglig, og som kan omsettes på andre viktige arenaer senere, for eksempel på jobbmarkedet. De lærer å planlegge og prioritere, og de lærer seg de uformelle reglene for hvordan man omgås i formelle organisasjoner. Livsformen gir dem i tillegg en naturlig evne til selvhevdelse («sense of entitlement»). De er vant til å få sin stemme igjennom og til at andre tilpasser seg dem og deres ønsker, for eksempel i skolen.

Gjennom sitt hverdagsliv utvikler arbeiderklassebarna andre ferdigheter. De lærer for eksempel hvordan de skal delta i uformelle grupper og hvordan man kan fylle den frie tida man har til rådighet. Dette er kvaliteter som er viktige for barnas liv her og nå, men som ikke gir samme uttelling som de ferdighetene middelklassebarna erverver seg, verken på kort sikt eller på de arenaene som skal inntas senere. I motsetning til middelklassebarna sosialiseres arbeiderklassebarna dessuten til underdanighet i møtet med representanter for formelle maktposisjoner. Lareau beskriver det hun kaller «an emerging sense of constraint» hos disse barna, som speiler foreldrenes forhold til autoritetspersoner av ulikt slag. I motsetning til middelklasseforeldrene opptrer arbeiderklasseforeldrene som underdanige, og ikke som aktive talspersoner for sine barn overfor skolen, helsevesenet osv.

Lareaus bidrag til analysen av sosiale forskjeller er at klassebaserte kulturelle praksiser spiller en helt avgjørende rolle i reproduksjonen av sosial ulikhet. Denne reproduksjonen skjer fordi de ferdighetene middelklassebarna erverver seg er de som gir uttelling både i skolen og i andre formelle systemer. I tillegg har middelklassebarna foreldre som intervensjoner på sine barns vegne dersom det skulle oppstå problemer (jfr. Reay, 2005). Gjennom slike prosesser forsterkes det forspranget middelklassebarna allerede har på sine jevnaldrende fra arbeiderklassen.

I likhet med Lareau beskriver Gillies tydelige sammenhenger mellom foreldrenes ressurser og utformingen av foreldreskapet. Foreldre med tilgang til middelklasseressurser (som penger, sosiale kontakter med høy status og legitim kulturell kunnskap) dro veksler på denne kapitalen for å konsolidere makt og fordeler, og investerte tungt i barnas utdanning som en måte å videreføre disse privilegiene på. Foreldre uten tilgang til slike ressurser strevde med å bevare de begrensede ressursene de hadde. Gjennom denne prosessen lærte de barna sine avgjørende overlevelsesstrategier. Arbeiderklassemødre og -fedre var emosjonelt og praktisk engasjert i å hjelpe barna sine med å håndtere utfordringer som middelklassebarn sjelden sto overfor.

Der Lareau snakker om middelklassebarnas «sense of entitlement», fokuserer Gillies i stedet på hvordan middelklasseforeldre anvender seg av moderne

rettighetsdiskurser for å legitimere egne praksiser for å sikre barna framgang. Gillies begrepsfester forståelsen som en «discourse of entitlement» som er koplet til en idé om «deserving individuality», det vil si at barn har rett til å kunne nå sitt potensial, og tilsvarende at det er foreldrenes plikt å sørge for at dette skjer. Foreldrenes opptatthet av skolegang og utvikling speiler denne diskursen. Et viktig element i disse forståelsene er opplevelsen av barnet som flinkt. Alle middelklasseforeldrene Gillies intervjuet, fremhevet sine egne barns ferdigheter gjennom uttrykk som «he's very bright», «he's very computer literate». Gillies tolker dette som tydelige tegn på at det å være spesiell er positivt i middelklassekulturen, det er et poeng å skille seg fra de vanlige eller litt trege barna («standing out as opposed to fitting in»). Arbeiderklasseforeldrene på sin side vektla barnas evne til å holde seg unna bråk, komme overens med andre og arbeide hardt. Foreldrenes aspirasjoner handlet ikke om skoleprestasjoner, men om at barna skulle komme seg gjennom skolen uten varige men. Hos Reay (1998) beskrives lignende mønstre – arbeiderklassemødrene var mer opptatt av at barna skulle ha det bra her og nå, sammenlignet med middelklassemødrene, som fokuserte på barnas framtidsutsikter og investerte i både skole-relaterte aktiviteter og fritidsaktiviteter med dette for øye. Fritidsaktivitetene ble i tråd med dette betraktet som «serious business», og ikke bare som aktiviteter som barnet har glede av her-og-nå.

Individualitetsdiskursene innebærer ifølge Gillies at tilkortkommenhet oppleves som personlige nederlag, ikke som et resultat av materielle mangler; tilsvarende forstås seire som et utslag av egen innsats, ikke privilegerte posisjoner. Som Lareau (jfr. også Devine, 2004) fant Gillies at middelklasseforeldrene engstet seg mye. Troen på at det ville gå bra for barna var koplet til en sterk opplevelse av personlig ansvar for å legge til rette for barnets utvikling og foreta de riktige valgene.

Også Reay fokuserer på middelklassens ressurser som en forutsetning for reproduksjonen av ulikhet. I tillegg til de økonomiske ressursene som kreves for å kunne være med på de riktige fritidsaktivitetene, kan middelklasseforeldrene anvende den kulturelle kapitalen de har for å sikre barnas framtid. Det at mange av disse foreldrene selv hadde gjort det godt på skolen, gjorde dem selsikre og drevet av en type rettighetstenkning som var langt mindre framtredd hos arbeiderklasseforeldrene. Reay (2005) oppsummerer mekanismene som er virksomme slik: «Financial resources, the requisite skills and competencies, confidence in relation to the educational system, a previous history of being supported educationally in the home, educational knowledge and information about schooling all had a bearing on the extent to which mothers felt empowered to intervene in their child's educational trajectory and the confidence with which they embarked on such actions» (s. 111). Forskjel-

len handler altså ikke om hvorvidt mødrene er emosjonelt involvert i barnas skolegang, men om de ressursene de har til rådighet for å hjelpe dem. Et viktig poeng hos Reay er at det er mødrene som får den kulturelle kapitalen til å virke for barna sine, det er de som gjør det som skal til for å sikre den sosiale reproduksjonen. Foreldreskapet er altså ikke bare klassepreget, det dreier seg også om tydelig kjønnede praksiser: «The mothers [...], in particular the middle-class mothers, are at the front line of social reproduction, heavily investing in terms of time and mental and emotional labour» (2005:113).

Fokuset på forskjeller mellom klasser i disse studiene får fram at hvordan foreldreskapet «gjøres», henger sammen med de ressursene foreldre har til rådighet. Middelklasseforeldreskapet avhenger av en rekke former for ressurser, ikke minst kulturelle. Kunnskap om hvordan ulike systemer fungerer, og de ferdighetene som skal til for å få systemene til å fungere godt for seg og sine, er helt avgjørende. Praksisene til familiene fra ulike klasser kan også sies å reflektere ulike syn på barns behov og foreldrenes rolle når det gjelder å tilfredsstille disse. Middelklassens framtidsorientering og fokus på barns rettigheter til å nå sitt potensial innebærer en tilsvarende plikt for foreldrene for å sørge for at dette skjer. Arbeiderklasseforeldrene, som ser ut til å fokusere mer på her-og-nå, settes imidlertid under press fra en stadig mer intensiv fokusering på foreldrenes rolle i forhold til barns læring.

Komparative studier: Forskjeller mellom ulike middelklassefraksjoner

Alle studiene jeg har funnet som beskriver forskjeller innenfor middelklassen, er inspirert av Bourdieus tilnærming til klasseanalyse. Her omtaler jeg to studier, begge fra Storbritannia. Vincent, Ball og Kemp (2004a) har intervjuet middelklassefamilier bosatt i to boligområder i London. Familiene tilhører Goldthorpes «service class», dvs. «the class of professional, administrative and managerial employees» (Goldthorpe, 1995). Det som skiller dette middelklassesjiktet fra andre middelklassesjikt er de økonomiske fordelene jobben innebærer, og graden av autonomi og administrativ makt de har i sine stillinger. Vincent m.fl. diskuterer ulike måter å differensiere mellom ulike fraksjoner innenfor serviceklassen. De tar utgangspunkt i Savage, Barlow, Dickens og Fielding (1992), som skiller mellom to ulike tilnærminger til slike differensieringer – en basert på «assets» eller kapitalformer, den andre på livsstil og forbruksmønstre. Når det gjelder kapitaltilnærmingen, er det kombinasjonen av økonomisk kapital (i form av eiendom), organisatorisk kapital (dvs. ferdigheter og posisjoner ervervet gjennom karriereløp) og kulturell kapital (først og fremst i form av kvalifikasjoner og ferdigheter) som gir grunnlag for differensiering

innenfor middelklassen. Det andre perspektivet dreier seg om livsstil og forbruksmønstre. Her er det koplingen mellom yrkesbakgrunn og forbruk som gir grunnlag for differensiering. Vincent et al. konkluderer med at empiriske studier gir grunn til å hevde at det finnes ulike fraksjoner innenfor middelklassen, og at disse er koplet til yrkesstrukturen på en eller annen måte. Koplingen mellom yrke, sosial identitet og livsstil er imidlertid svak.

Med referanse til Robson og Butler (2001) argumenterer Vincent et al. for å trekke inn lokalitet som en viktig faktor i differensieringsprosesser innenfor klasser. Middelklassen identifiserer seg i stor grad med stedet der de bor. Modellen til Robson og Butler tilsier at «middle class diversity [...] is the outcome of social, occupational and spatial factors» (s. 70, sitert i Vincent et al., 2004a). Inspirert av denne modellen har Vincent et al. studert middelklassefamilier fra ulike områder i London som tiltrekker seg ulike sjikt av middelklassen. Kortversjonen er at det ene området bebos av familier fra det som på norsk er blitt kalt «humanistisk-sosiale mellomlag» (kunstnere, lærere, forskere, for det meste i offentlig sektor), det andre av familier fra de «teknisk-økonomiske mellomlag» (økonomer, konsulenter, jurister, ingeniører, for det meste i privat sektor).

Vincent et al. anvender Holloways (1998) begrep om en «moral geography of mothering» som utgangspunkt for analysen av forskjeller mellom mødre fra disse to områdene. Begrepet dreier seg om lokale diskurser om hva slags omsorg og stimulering barn i ulike aldre trenger, og hva slags ansvar mødre har for å sørge for dette. Målet er å studere den daglige (day-to-day) sosiale reproduksjonen innenfor familien «through the lens of childcare» (s. 235).

Vincent et al. diskuterer ulike dimensjoner som alle er relatert til den moralske «geography of mothering». De finner ingen forskjeller mellom middelklassesjiktene når det gjelder den kjønnete organiseringen av omsorgen innenfor familiene, det er mødrene som har hovedansvaret: «in both areas, women were clearly the ones shouldering most responsibility for finding, choosing and then managing care» (s. 235). Resultatet av dette er at det er mødrenes yrkestilknytning som forandrer seg mest. En annen dimensjon dreier seg om former for omsorg. Her identifiserer forskerne forskjeller mellom familiene fra de to områdene. Blant familiene fra de teknisk-økonomiske mellomlagene velger familiene omsorgsformer som er mer privatiserte og individuelle, mens omsorgsorganiseringen blant familiene fra de humanistisk-sosiale mellomlagene er av uformell og kreativ art, og ofte tar form av lappetepper hvor ulike aktører er involvert. «Differences in economic capital between the two areas, but also perhaps differences in values and attitudes toward childcare, resulted in a different patterning of provision» (s. 237).

En siste dimensjon dreier seg om foreldrenes syn på barnas utdanning –

eller som forskerne formulerer det: «the extent to which childcare is viewed as a longer process of 'making up the child' as an educational subject» (s. 237). Blant begge gruppene av foreldre fant forskerne det Prout har begrepsfestet som «futurity», dvs. foreldres planlegging av omsorgen med tanke på framtidig avkastning. Samtidig var det forskjeller i graden av planlegging og i valget av fremtidig skole, og de konkluderer med at det nettopp er slike fininnstilte distinksjoner folk anvender innenfor klasser for å identifisere «folk som oss». Praksisene indikerer en refleksiv klassebevissthet – «a sense of boundaries, lifestyle and value markers and other distinctions which attract and repel» (s. 240). Forskerne er imidlertid forsiktige når de trekker konklusjonene. De stiller i stedet følgende spørsmål: «Can we begin to separate out some social and cultural aspects of class from economic ones?». Svaret er at det å fokusere på lokalitet, gjør forskerne oppmerksomme på det Butler og Robson (2003) har begrepsfestet som «nuances of difference». Samtidig er det slik at det også er mange likheter når det gjelder målene, verdiene og de sosiale strategiene disse middelklassegruppene anvender – «In particular [...] the press for social reproduction and social closure, their patterns of preferred association, which define and unite these families as middle-class across sectoral and local divisions» (s. 242).

I et annet bidrag fra de samme forskerne (Ball et al., 2004), basert på det samme intervjumaterialet, fremheves forskjellene mellom de ulike middelklassefraksjonene tydeligere. Definisjonen av klassefraksjoner er basert på Lockwood (1995). Ball et al. (2004: 479) formulerer seg slik: «[...] in considering the coherence of the class fractions we identify, we attend to both the relational aspects of class [...] the extent to which a class can be identified through its more or less exclusive patterns of informal social interaction, and the normative aspects of class, those shared values and beliefs which demarcate class groups». Samtidig fremhever også Ball et al. at fokuset for diskusjonen av klassefraksjoner handler om små forskjeller og nyanser, ikke «significant rifts», og åpner for en diskusjon omkring betydningen av slike analyser. Hvor skal fokus rettes: mot små forskjeller mellom ulike fraksjoner innenfor serviceklassen, eller mot de systematiske likhetene på tvers av disse? I tillegg pekes det på at det er mulig å argumentere for at analyser av klassefraksjoner ikke er klasseanalyse i egentlig forstand, siden «the primacy and independence of the economic bases of class are subverted by the focus upon divisions and differences of social significance based on status and values» (s. 480). Motargumentet er at en tydelig distinksjon mellom det økonomiske og sosiale i seg selv er vanskelig å opprettholde.

Det empiriske fokuset for Ball et al. er foreldrenes valg av omsorgsløsning. Dette kan forstås som en mekanisme som både posisjonerer barnet i forhold til

det videre utdanningsløpet, og som samtidig bidrar til å skape og opprettholde grenser innenfor klassegrupperinger. I denne diskusjonen trekker Ball et al. veksler på Parkins (1979) begrep «double closure», dvs. lukningsmekanismer som er virksomme innenfor, ikke mellom klasser. Et viktig begrep i analysen er «integrated circuits of care». Poenget til Ball et al. er at middelklasseforeldrene (dvs. mødrene) fører barna inn i slike kjeder fra de er helt små, og at dette har avgjørende betydning for hvilke institusjonelle løsninger de kan få til for barnet senere. Disse omsorgskjedene fungerer som et grunnlag for «class interactions and normativities» – eller for å kople til Vincent et al. (2004b), som et sted der «local moral geographies of mothering» kan spilles ut. Et tilsvarende begrep er for øvrig utviklet av Duncan (2005).

Fokuset på forskjeller mellom ulike middelklasesjikt åpner for en diskusjon om betydningen av kultur for reproduksjonen av forskjeller. Disse studiene kan også ses som et forsøk på å videreutvikle typologier som skal fange opp forskjeller mellom arbeiderklassen og middelklassen. Fokuset på forskjeller innenfor klasser er viktig fordi det kan bidra til å klargjøre motsigelsesfylte mønstre innenfor store klassegrupperinger.

Avsluttende diskusjon

Artikkelen er basert på kvalitative studier som til sammen utgjør en «lokal forskningsfront» (Mjøset, 2006). I denne sammenhengen dreier det seg om bidrag fra forskere som alle er opptatt av å forstå hvorfor klasseforskjeller vedvarer, og hvilken rolle familienes omsorgspraksiser spiller for den stadige gjen-danningen av klasseforholdene. Denne forskningsfronten er ikke et eget «felt», slik vi gjerne definerer det, men består av bidrag fra forskere som forholder seg til ulike empiriske forskningstema som skolen, velferdspolitikken, feministisk kjønnsforskning osv. Et resultat av dette er at forskningsfronten ikke beveger seg så mye, og framstår som fragmentert og lite systematisk. Det er få tilløp til diskusjon mellom forskerne med dette interessefeltet ut over at man bygger på hverandre og bekrefter hverandres funn. Hvilke typologier og begreper som best fanger inn de reproduksjonsmekanismene forskerne identifiserer, er i liten grad gjenstand for debatt. Det samme gjelder den relative betydningen av de materielle og de kulturelle sidene ved klassevirkeligheten. Her ligger åpenbare utfordringer for forskere som beveger seg inn i dette feltet. Når dette er sagt, framstår mange av de analytiske grepene og de empiriske funnene som fruktbare utgangspunkt for videre forskning.

Først om de empiriske funnene: Samtlige studier konkluderer med at middelklassebarn har en «hjemmefordel» arbeiderklassebarn ikke har. Disse fordelene handler om økonomiske og materielle ressurser, men enda viktigere er

foreldrenes evne til å forberede barna for framtida, og til å forhandle med institusjoner som skolen for å sikre at barna får den oppmerksomheten og hjelpen de fortjener. Hjemmefordelen handler derfor ikke minst om foreldrenes opplevelse av hvem de er og ikke er, og hva denne posisjonen gir dem rett til å kreve på vegne av barna. Det er med andre ord de kulturelle sidene ved klasserealiteten som står fram som de viktigste i denne sammenhengen. Middelklassens framtidsrettethet gjøres virksom som reproduksjonsmekanisme gjennom en rekke helt konkrete praksiser som tidlig institusjonsomsorg, eksponering for ulike arenaer og erfaringer gjennom «utviklende» fritidsaktiviteter og investering i relasjoner med «folk som oss» gjennom valg av bosted, barnehage og skole. Arbeiderklassens her-og-nå-orientering viser seg på samme måte gjennom det hverdagslivet foreldrene organiserer for sitt barn. Også her er de kulturellrelaterte sidene ved familielivet viktig, blant annet forståelsen av hva som skal til for at barn skal utvikle seg på en bra måte og foreldrenes opplevelse av sin plass i systemet. Samtidig veves dette sammen med økonomiske og materielle betingelser på en annen måte enn for middelklassen – foreldrene i arbeiderklassen kan ikke mobilisere den samme cocktailen av ressurser som middelklasseforeldre. Selv med økonomiske ressurser vil arbeiderklasseforeldre ikke nødvendigvis klare å gjøre det «rette», fordi de ikke har tilgang til kunnskapen om hvordan ressursene bør anvendes for å komme barnet til gode på den riktige måten.

Hva med klassem modellene, i hvilken grad har de hatt betydning i de empiriske analysene? Crompton (1998) skiller mellom tre hovedbetydninger av klassebegrepet: (1) «klasse» som prestisje, status, kulturer eller livsstiler, (2) «klasse» som strukturert ulikhet (i tilgangen til makt og økonomiske ressurser) og (3) «klasser» som faktiske eller potensielle sosiale og politiske aktører. Cromptons poeng er at hvilken modell man velger ofte har liten praktisk betydning i empirisk forskning fordi det er stort sammenfall mellom dem. Forskjellen ligger i den teoretiske argumentasjonen, og dermed i de forklaringene man tilbyr på hva de forskjellene man identifiserer betyr.

Den kvalitative forskningen om familier og foreldreskap er mikroorientert – med Wright (2005) kan vi si at det dreier seg om å studere hva klasse betyr for individer. Kjernen i slike mikroorienterte klasseanalyser er å analysere effektene av klasseposisjoner på ulike aspekter av individers liv (s. 20). Gjennomgangen over tyder på at Crompton har rett i at hvilken klassem modell forskerne har tatt utgangspunkt i har hatt liten betydning for beskrivelsen av forskjeller mellom klasser og klassefraksjoner. I plasseringen av familier har forskerne basert seg på ulike kriterier, men har likevel identifisert mange av de samme mønstrene. Dette henger sammen med studienes ambisjon. Forskerne har vært mer opptatt av å vise hva som skjer i familiene og hvordan dette bidrar til å

opprettholde klassestrukturen, enn å utlede foreldrepraksiser fra for eksempel kjennetegn ved arbeiderklasse- og middelklassejobber. Spørsmålet er altså ikke først og fremst hvorfor vi finner ulike foreldrepraksiser i ulike klasser, men hvordan foreldre som er ulikt posisjonert «gjør» foreldreskapet og hva dette betyr for barna, og i neste instans for opprettholdelsen av middelklassens hege-
moni. Fordi det er dette som er ambisjonen, er det mulig å operere med noe omtrentlige klassekategorier, samt å plassere familiene (og ikke individene) i ulike klasser. Strategien gir mening fordi målet er å vise hvordan klasse repro-
duseres gjennom familiers posisjoner i forhold til mer eller mindre hege-
moniske kulturelle modeller for foreldreskap.

Så langt om klassemodellene. Innledningsvis stilte jeg spørsmålet om det gir mening å studere reproduksjonsmekanismer i familien uten å ta høyde for foreldreskapets kjønnetet. Basert på gjennomgangen av de empiriske studiene, er svaret helt klart nei. Kjønn framstår som en gjennomgripende struktur som reproduksjonen virker gjennom. Klasse kan i denne sammenhengen ikke tenkes uten kjønn. I Lareaus (2000, 2002, 2003) analyser av middelklassefamilier kommer reproduksjonsmekanismenes kjønnetet tydelig fram. Det er mødrene som er arkitektene bak hverdagslivets organisering. Det er de som følger opp barnas skoleforpliktelser, og som tar affære hvis det trengs – med fedrene som gode hjelpere. Følgelig faller mange av byrdene denne livsformen innebærer for foreldrene først og fremst på mødrene. Overskriften på en av Reays artikler er talende: «Doing the dirty work of social class? Mothers' work in support of their children's schooling» (2005). I analysen skiller hun mellom mødres involvering som «close up engagement», og fedres innsats som «helping at a distance». Vincent et al. (2004b) fant et tilsvarende mønster. Det er mødrene som tar hovedansvaret for barneomsorgen – også i middelklassen. Og som vi har sett, gjør et slikt mønster seg også gjeldende på tvers av fraksjoner innenfor middelklassen (se Ball et al., 2004; Vincent et al., 2004a).

Det kjønnete foreldreskapet framstår altså som en helt sentral ingrediens i reproduksjonen av ulikhet. Samtidig er dette en form for kjønnetet som er analysert fram gjennom et klasseprisme, og som derfor får mening fra den betydning den har for reproduksjonen. Det som studeres er altså hva det betyr for familiens bidrag til reproduksjonen av ulikhet at disse prosessene skjer i et samfunn hvor kjønn er en helt sentral differensieringsakse. Kjønsdimensjonen kommer altså inn på en annen måte enn i analyser av familieliv som er opptatt av den kjønnete arbeidsdelingen i seg selv. Derfor kan kjønneteten også vise seg å ta ulike former gitt ulike samfunns kjønnsordning. Det betyr også at endringer i samfunnets kjønnsforhold vil virke inn på de klassemessige reproduksjonsmekanismene. Et lite forbehold kan imidlertid være på sin plass når vi diskuterer betydningen av kjønn for reproduksjonen i denne sammen-

hengen. Flere av studiene har hatt mødrene og deres oppdragelsesprosjekter som sitt hovedfokus. Fedrenes innsats i familien er ikke gjort til gjenstand for samme type analyse som mødrenes. Derfor vet vi mindre om hvordan fedrene bidrar til den klassemessige reproduksjonen.

Hvilke anvisninger gir så denne gjennomgangen for en utforskning av familiens rolle i reproduksjonen av ulikhet i Norge? Et viktig funn er at reproduksjonsmekanismene er uløselig sammenvevet med familielivet slik det leves her og nå. De er virksomme hele tiden, og utformes i et samspill med de omgivelsene familiene befinner seg i. Videre er de intimt forbundet med moral, følelser og identitet, dvs. dimensjoner som i høyeste grad er kjønnet. Dette betyr at reproduksjonsmekanismer ikke kan reduseres til enkeltstående valg, men må forstås som prosesser som løper over tid og som finner sin form i møtet med andre differensieringsakser.

Med noen få unntak (bl.a. Devine, 2004) er feltet preget av liten refleksjon om hvilken betydning de institusjonelle ordningene som omgir familiene er organisert og innrettet. I en norsk kontekst vil velferdsstatens mange ordninger utgjøre en viktig ramme for foreldres handlingsrom særlig i den tidlige småbarnsfasen – både symbolsk, gjennom legitimeringer av ulike omsorgsmodeller, og helt konkret, gjennom tilgangen på barnehageplasser, størrelsen på kontantstøtten osv. En av utfordringene for videre studier vil være å finne innganger til reproduksjonsmekanismene som på samme tid er generelle og «lokale». Et eksempel er foreldres manøvreringer når det gjelder familiebasert og institusjonsbasert omsorg før skolealder. I den engelske studien av forskjeller mellom middelklassefraksjoner (Ball et al., 2004), viste forskerne hvordan det å få barnet inn i en god «circuit of care» var en viktig betingelse for å sikre middelklasseoppdragelsen på sikt. Rammen om dette arrangementet er dårlig tilgang på barnehageplasser generelt, samt et høyt priset privat skolesystem som man ikke får tilgang til uten de rette kontakter. I Norge er rammene for denne typen mekanismer annerledes. Barnehageplasser er etter hvert blitt både tilgjengelige og lavt priset. Likevel forholder foreldre med ulik klassebakgrunn seg forskjellig til disse systemene, og tidlig barnehagestart er fortsatt først og fremst et middelklassefenomen (Ellingsæter og Gulbrandsen, 2007). Utfordringen for studier her til lands vil blant annet være å få tak i hva slike mønstre betyr.

Noter

- 1 Jeg går ikke nærmere inn på diskusjonen om hvorvidt familier kan sies å tilhøre en klasse, eller om det kun er individer som kan inneha en klasseposisjon. Dette temaet har vært gjenstand for opphetet debatt i litteraturen (jfr. Vincent, Ball og Kemp, 2004a). I praksis er det dessuten slik at foreldrene i de fleste familier faktisk innehar samme posisjon (dersom en anvender relativt grovinndelte klasse-skjemaer).
- 2 Jeg har forsøkt å finne fram til de mest sentrale studiene som er gjennomført internasjonalt omkring dette temaet. Jeg har gått fram på den vanlige måten for å finne litteratur – en kombinasjon av referanselister i bøker og artikler, samt søk i baser som ISI og Sociological Abstracts med kombinasjoner som «family and social class», «parenthood and social class», «mothering/fathering and social class», «childrearing practices and social class», «child care and social class» m.m..
- 3 Et beslektet poeng er framsatt av Ericsson og Larsen (2000) i en studie av majoritets- og minoritetsforeldres forhandlinger med den norske skolen.

Referanser

- Ball, S. J., Bowe, R. og Gewirtz, S. (1995) 'Circuits of Schooling – A Sociological Exploration of Parental Choice of School in Social-Class Contexts'. *Sociological Review* 43:52–78.
- Ball, S. J., Vincent, C., Kemp, S. og Pietikainen, S. (2004) 'Middle Class Fractions and the 'Relational' and 'Normative' Aspects of Class Practices', *Sociological Review*, 52:478–502.
- Butler, T. og Robson G. (2003) 'Negotiating Their Way In: The Middle-Classes, Gentrification and the Deployment of Capital in a Globalising Metropolis' *Urban Studies* 40:1791–1809.
- Crompton, R. (1998) *Class and Stratification: An Introduction to Current Debates*. Cambridge: Polity Press.
- Devine, F. (2004) *Class Practices: How Parents Help Their Children Get Good Jobs*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Duncan, S. (2005) 'Mothering, Class and Rationality', *Sociological Review* 53:50–76.
- Ellingsæter, A. L. og Gulbrandsen, L. (2007) 'Closing the Childcare Gap: the Interaction of Childcare Supply and Mother's Agency in Norway', *Journal of Social Policy*. Akseptert for publisering.
- Ericsson, K. og Larsen, G. (2000) *Skolebarn og skoleforeldre. Om forholdet mellom hjem og skole*. Oslo: Pax Forlag.
- Gillies, V. (2005) 'Raising the 'Meritocracy': Parenting and the Individualization of Social Class', *Sociology* 39:835–853.
- Goldthorpe, J. G. (1995) 'The Service Class Revisited', i T. Butler og M. Savage (red) *Social Change and the Middle Classes* (s. 313–329). London: University College London Press.
- Gullestad, M. (1984) *Kitchen-Table Society: A Case Study of the Family Life and Friendships of Young Working-Class Mothers in Urban Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holloway, S. L. (1998) 'Local Childcare Cultures: Moral Geographies of Mothering and the Social Organisation of Pre-School Education', *Gender, Place and Culture* 5:29–53.
- Holter, H., Henriksen, H. V., Gjertsen, A. og Hjort, H. (1975) *Familien i klassesammenheng*. Oslo: Pax.
- Lareau, A. (2000) 'Social Class and the Daily Lives of Children – A Study from the United States', *Childhood* 7:155–171.
- Lareau, A. (2002) 'Invisible Inequality: Social Class and Childrearing in Black Families and White Families', *American Sociological Review* 67:747–776.
- Lareau, A. (2003) *Unequal Childhoods. Class, Race, and Family Life*. Berkeley: University of California Press.
- Lockwood, D. (1995) 'Marking Out the Middle Classes'. i T. Butler og M. Savage (red) *Social Change and the Middle Classes* (s. 1–12). London: University College London Press.
- Mitchell, W. og Green, E. (2002) '«I Don't Know What I'd do Without Our Mam». Motherhood,

- Identity and Support Networks', *Sociological Review*, 50:1–22.
- Mjøset, L. (2006) 'Six Notions of Theory in the Social Sciences. Lecture Notes for PhD-Course in the Philosophy of the Social Sciences'. Upublisert manus.
- Parkin, F. (1979) *Marxism and Class Theory: A Bourgeois Critique*. London: Tavistock.
- Reay, D. (1998) 'Classifying Feminist Research: Exploring the Psychological Impact of Social Class on Mothers' Involvement in Children's Schooling', *Feminism & Psychology* 8:155–171.
- Reay, D. (2005) 'Doing the Dirty Work of Social Class? Mothers' Work in Support of Their Children's Schooling', *Sociological Review* 53:104–116.
- Robson, G. og Butler, T. (2001) 'Coming to Terms With London: Middle-Class Communities in a Global City', *International Journal of Urban and Regional Research* 25:70–86.
- Savage, M., Barlow, J., Dickens, P. og Fielding, T. (1992) *Property, Bureaucracy, and Culture: Middle Class Formation in Contemporary Britain*. London: Routledge.
- Skilbrei, M.-L. (2003) '«Dette er jo bare en husmorjobb»: Ufaglærte kvinner i arbeidslivet'. Oslo: NOVA.
- Skilbrei, M.-L. (2004) 'Mine, dine og våre saker: likestillingspolitikk for viderekomne', *Kvinneforskning* 3:76–92.
- Skilbrei, M.-L. (2005) 'Klasse, etnisitet og kjønn som erfaringer: Om å være vanlig, arbeidsom og anstendig', *Sosiologi i dag* 34:50–68.
- Vincent, C., Ball, S. J. og Kemp, S. (2004a) 'The Social Geography of Childcare: Making up a Middle-Class Child', *British Journal of Sociology of Education* 25:229–244.
- Vincent, C., Ball, S. J. og Pietikainen, S. (2004b) 'Metropolitan Mothers: Mothers, Mothering and Paid Work', *Women's Studies International Forum* 27:571–587.
- Wright, E. O. (2005) 'Foundations of a Neo-Marxist Class Analysis'. i E. O. Wright (red) *Approaches to Class Analysis* (s. 4–30). Cambridge: Cambridge University Press.

Nytt navn og flere utgaver

Søkelys på arbeidslivet er et vitenskapelig tidsskrift som henvender seg til forskere, utredere, saksbehandlere og beslutningstakere innenfor næringsliv, forvaltning og partene i arbeidslivet.

Til nå har vi vært kjent som *Søkelys på arbeidsmarkedet*, men fra 2007 skifter tidsskriftet navn og fokus til *Søkelys på arbeidslivet*. Dette har vi gjort for å signalisere en bredere tilnærming til området. Samtidig går vi fra 2 til 3 utgaver per år.

Tidsskriftet formidler forskning om arbeidslivet i Norge og Norden. Hovedtemaene er arbeidsledighet og sysselsetting, arbeidsmarkedspolitikk, lønnsutvikling, arbeidsorganisering og arbeidsmiljø. Vekten ligger på empiriske studier av både kvalitativ og kvantitativ karakter.

Abonnement koster kr 300,- per år og kan bestilles gjennom Institutt for samfunnsforskning:

www.samfunnsforskning.no/sokelys